

DRUGI PROSTOR – ANALIZA IZVAN SVESNOG: UMETNIČKO DELO SCENSKOG DIZAJNA**THE SECOND SPACE - THE ANALYSIS BEYOND THE CONSCIENCE: SCENE DESIGN ARTWORK**

Jelena Vukmanović, *Fakultet tehničkih nauka, Novi Sad*

Oblast – SCENSKA ARHITEKTURA I DIZAJN

Kratak sadržaj – Master rad *Drugi prostor – analiza izvan svesnog: umetničko delo scenskog dizajna* obuhvata teorijsko istraživanje definicija i pojmova svesnog, nesvesnog, sna, fantazije, imaginacije i sanjarenja iz perspektive psihologije. Analiziran je fenomen Prvog prostora kao prostora svesnog u kom važe jasna i određena pravila, za razliku od Drugog prostora gde vladaju nelogičnosti i specifičnosti koje nemaju jednoznačno objašnjenje. Cilj master rada je da preko definicija pojmova Prvi i Drugi prostor i kritičke analize referentnih umetničkih dela, s akcentom na Drugom, kroz umetnički deo master rada *Izbor* pokušam da odgovorim na navedena pitanja.

Ključne reči: svesno, nesvesno, snovi, fantazija, imaginacija, sanjarenje

Abstract – Master Thesis *The Second Space – The Analysis Beyond The Conscience: Scene Design Artwork* includes theoretical research of definitions and notions of conscious, unconscious, dream, fantasy, imagination and daydreaming from the perspective of psychology. The phenomenon of the First Space as a space of the conscious is analyzed, in which clear and certain rules apply, in contrast to the Second Space, where illogicalities and specificities that do not have a uniquely explanatory explanation are dominant. The objective of the master's thesis is to try to answer the above questions through the definitions of the terms First and Second Space and critical analyzes of reference works of art, with an emphasis on the Second, through the artistic part of the master work.

Keywords: conscious, unconscious, dreams, fantasy, imagination, daydreaming

NAPOMENA:

Ovaj tekst proistekao je iz master umetničkog rada čiji mentor je bio prof. dr Radivoje Dinulović, a komentorka doc. dr Sladana Milićević.

1. UVOD

Koliko prostora u nama samima nam je dostupno? Koje su im osobine i koje zakonitosti u njima važe? Da li se oni mogu jasno razgraničiti? Odakle dolazi naša kreativnost i kako nastaje? Koji prostor joj je mesto skladištenja i da li i u kojoj meri ga možemo kontrolisati? Gde su smeštene naše fantazije, snovi i imaginacije? Kako možemo doći do njih i šta možemo iz njih dobiti?

Cilj master rada *Drugi prostor – analiza izvan svesnog: umetničko delo scenskog dizajna* jeste da preko definicija pojmova Prvi i Drugi prostor i kritičke analize referentnih umetničkih dela, s akcentom na *Drugom prostoru*, kroz umetnički deo master rada *Izbor* pokušam da odgovorim na navedena pitanja. Za referentna umetnička dela odabrala sam filmove, jer mi je film najbliža umetnička forma, i autore u čijim delima sam našla upotrebu *Drugog prostora* na način na koji sam ga definisala.

2. TEORIJSKO ISTRAŽIVANJE

U osnovi teorijskog istraživanja ovog rada stoji pojam *Drugog prostora*, ali da bih ga definisala, krenula sam od definicije Prvog i sa stanovišta psihologije. Prvi prostor poistovetila sam sa pojmom svesti ili svesnog.

Teorijsko istraživanje definicije pojma *Drugog prostora* sagledala sam takođe sa stanovišta psihologije. Zanimalo me je koje su osobine ovog prostora, koje zakonitosti u njemu važe, kako ga kreiramo, šta iz njega dobijamo i koja mu je funkcija. Odgovore na ova pitanja pronašla sam u najvećoj meri u knjizi Karla Gustava Junga (Carl Gustav Jung, 1875 – 1961) *O psihologiji nesvesnog*. *Drugi prostor* izjednačila sam sa pojmom nesvesnog, koje obuhvata naše snove, fantazije i imaginaciju, kao i pojam sanjarenja.

Jung je smatrao da nesvesno ima mogućnosti koje su nepristupačne svesti, pošto ono raspolaže svim podpragovnim (subliminalnim) psihičkim sadržajima, svim zaboravljenim i prevideanim, a uz to i mudrošću iskustva. Ono je neprestano aktivno i stvara kombinacije svih materijala, slično kao i naša svest, samo što su ove po finoći i bogatstvu daleko iznad svesnih kombinacija.

Stoga nesvesno može da bude vođa bez premca, ako se odoli iskušenjima.

3. KRITIČKA ANALIZA REFERENTNIH UMETNIČKIH DELA

Moj obabir kritičke analize referentnih umetničkih dela obuhvatio je radove filmskih režisera Ingmara Bergmana i Luisa Bunjuela, različitih u svojim poetikama i estetikama, ali za mene kao gledateljku ujedno i sličnih. Teme i motive kojima su se bavili nalazili su u *Drugom prostoru* i na njima svojstvene načine oblikovali su sadržaje. Bergman se u filmu *Divlje jagode* bavio svojim snovima i sećanjima iz detinjstva u skladu sa prepoznatljivim nadrealističnim elementima. U filmu *Persona* uplovio je u psihu, određivanje granice između *dva prostora* i gledaocu dao mogućnost da sâm osmisli svoj narativ. Bunjuel je jedan od začetnika nadrealizma na filmu. Za mene se posebno izdvaja film *Lepotica dana* u kom nije sasvim jasna granica između *Prvog* i *Drugog prostora*. Bunjuel je vrlo vešto uspeo da se šeta tom tankom linijom, da publiku postavi baš na nju i ciljano ostavi u otvorenim pitanjima njihovih granica.

Bergman je za film *Persona* izjavio da je gledaocu dao materijal i ostavio mu prostor da svojom imaginacijom osmisli priču. *Persona* je psihološka drama i sadrži elemente eksperimentalnog filma obrađujući temu dupliciteta. Motiv estetičke autorefleksije provlači se kroz ceo film, počevši od formalnog nivoa prelazi na psihološki u interakciji između dve protagonistkinje priče, uspešne glumice Elizabet Fogler i mlade medicinske sestre Alme.

U Bunjuelov filmu *Lepotica dana* naizmenično se smenjuju sekvence Severininog *Prvog* i *Drugog prostora*. Severininog sanjarenje često se uvodi kočijama i zvukom praporaca, što deluje kao jedini element koji posmatrača postavlja u njen *Drugi prostor* i odvaja od njene realnosti. Vremenom linija između njena dva prostora postaje sve bleđa do momenta kada je nemoguće prepoznati o kom je prostoru reč. Bunjuel vizuelno ne pravi razliku između njih, jer boje, svetlo i kostim, kroz suptilnu i stilizovanu filmsku estetiku ostavlja identičnim u oba.

4. UMETNIČKO ISTRAŽIVANJE

Tokom prve faze istraživanja snimila sam kratkometražni film *Luna* u kom sam se bavila *Prvim* i *Drugim prostorom* i pokušala sam da bez naglašenih prelaza prikazem njen prostor svesnog i njen svet snova, imaginacije i fantazije. Već tada mi se tema koju obrađujem u master radu učinila zanimljivom.

Početna tačka scenarija za ovaj film bila je slika iz jednog mog sna, u kom se pojavljuje protagonistinja filma. U filmu sam je postavila u svoju perspektivu i osmislila priču u kojoj ona inspiraciju za umetničko stvaranje

pronalazi u svom *Drugom prostoru*. Ova pretpostavka došla je iz mog sopstvenog iskustva, pošto sam bivajući u procesima rada na umetničkim zadacima često do rešenja dolazila intuitivno, van konkretnog i ciljanog promišljanja, da bi mi se tek kasnije ukazali razlog i objašnjenje. U filmu su se smenjivale sekvence iz njena dva prostora, a poslednji kadar ostavila sam otvorenim za analizu i interpretaciju, u kom se prostoru ona nalazi. Inspiraciju za ovakvu strukturu i pristup našla sam u Bunjuelevom filmu *Lepotica dana*.

Druga faza umetničkog istraživanja počinje u Zrenjaninu, u gradu u kom sam pohađala gimnaziju i provela značajno vreme za formiranje ličnosti, stekla prijatelje i pronašla interesovanja koja su postala deo mog identiteta. Obišla sam mesta koja su mi nekada bila značajna i snimala statične kadrove, uglavnom prirode, koji su mi privukli pažnju. Tada sam snimila i zvuk kreketanja žaba na Begeju, što je jedino ostalo u krajnjem rešenju umetničkog rada. Pregledala sam video snimke i u njima nisam našla ni temu, ni ideju. Bili su mi samo vizeuelno i estetski zanimljivi, ali sadržajno prazni.

Slika 1. Kadar iz video skice

Sledeća faza je podrazumevala sastavljanje poetičkog pojmovnika, koji obuhvata pojmove *bliskost*, *čežnja*, *distancirati se*, *intimnost*, *strah* i *zanos* i analizom mojih ranijih poetičkih tekstova.

Na kraju sam došla do konceptualnog rada u formi višemedijske prostorne instalacije. Izdvojili su se elementi: lipa, nameštaj, zvuk kreketanja žaba i osvetljenje kao u sumrak.

5. UMETNIČKI RAD

U konceptualnom umetničkom radu *Izbor* istraživala sam proces kreiranja međuljudskih odnosa i njihove granice. Ovo su za mene krucijalne teme, koje takođe ne mogu da zaobiđu ni posmatrača. Moja ideja bila je da putem svedenih izražajnih sredstava predstavim susret, kreiranje i postavljanje granica između bilo koje dve osobe. Ti odnosi mogu biti porodični, prijateljski, partnerski ili poslovni, ali je akcenat u mom radu stavljen na one najkompleksnije, tačnije, partnerske odnose. Pitanja

kojima sam se bavila su koliko smo slobodni, kontrolisani, pažljivi, oprezni, bezbrižni, opterećeni ili rasterećeni pređašnjim iskustvima i koliko *čisti* možemo uopšte da stupimo u novi odnos. Neminovno je da nas svako iskustvo ovog tipa formira i da sami sebi putem svakog novog postavljamo brojna pitanja i izazove i da vrlo često nemamo jednoznačna rešenja i smernice.

Koncept mog rada posvećen je ideji o promenljivosti u međuljudskim odnosima, koja zavisi od našeg izbora, bilo svesnog ili nesvesnog. Ni jedan element u radu nije sasvim konstantan, jer ne može biti kontrolisan. To važi i za svetlo, jer koliko god sam želela da postignem mrak, oko posmatrača bi se u kratkom vremenskom periodu naviklo na njega i prepoznavalo granice prostora, kao i objekte postavljene u njemu. Rad je prikazan u Galeriji Šok zadruga od 27. do 30. juna 2019. godine.

6. ZAKLJUČAK

Master rad *Drugi prostor – analiza izvan svesnog: umetničko delo scenskog dizajna* obuhvata istraživanje i analizu prostora koji sam definisala kao prostor nesvesnog, sna, imaginacije, fantazije i sanjarenja. Za razliku od *Prvog prostora*, prostora svesnog, u kom važe jasna i određena pravila, *Drugi prostor* je nekontrolisan i mističan, u kom je zasupljen princip *momentforme*, prisutne između ostalog u muzičkim delima Karlhajncu Štokhauzenu (Karlheinz Stockhausen, 1928 – 2007).

U njemu nema jasne logike i toka, Aristotelovog jedinstva vremena, mesta i radnje na koje smo naučeni i naviknuti u *Prvom prostoru*. Taj *Drugi prostor* je izvor naše kreativnosti. U njemu se nalazi zbir svih naših iskustava, emotivnih, racionalnih, fizičkih i metafizičkih i ukoliko smo mu dovoljno blizu, on je nepresušiv stvaralački izvor, u kom granice ne postoje, jer u njemu ostajemo deca i igra je jedina važna.

Slika 2. Postavka umetničkog rada *Izbor*

7. LITERATURA

- [1] Dadić Dinulović, Tatjana: *Scenski dizajn kao umetnost*, Clio, Beograd, 2017.
- [2] Hočevar, Meta: *Prostor igre*, Jugoslovensko dramsko pozorište, Beograd, 2003.
- [3] Jung, Karl Gustav: *O psihologiji nesvesnog*, Matica srpska, Novi Sad, 1977.
- [4] Lazić, Radoslav: *Razgovori s Bergmanom*, Prometej, Novi Sad, 1995.
- [5] Plaževski, Ježi: *Jezik filma I*, Institut za film, Beograd, 1971.

Kratka biografija:

Jelena Vukmanović (Sarajevo, 1983) diplomirala na Odseku za germanistiku 2008. godine na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Još tokom studiranja, 2005. godine počinje da se bavi menadžmentom u oblasti kulture i umetnosti kao stipendistkinja programa **Teodor-Hojs-Koleg** (Theodor-Heuss-Kolleg) fondacije Robert Boš (Robert Bosch Stiftung) iz Nemačke.

Saradivala je sa nevladinim organizacijama u Novom Sadu i Zrenjaninu npr. sa **UA – Umetničkom asocijacijom** na organizaciji izložbi, art piknika, književnih i muzičkih programa. Učestovala je u osnivanju **Arhiva fotografije** u Zrenjaninu, kao i u njegovom daljem radu na očuvanju i promociji foto-grafskog nasleđa u Vojvodini. Bila je stipendistkinja programa **Menadžeri iz oblasti kulture iz Srednje, Istočne i Jugoslovenske Evrope** fondacije Robert Boš 2008/2009. godine.